

مقدمه:

در دهه‌های اخیر بیشتر کشورهای در حال توسعه برای جبران عقب ماندگی‌های اقتصادی خویش و تسریع برای رسیدن به مرزهای توسعه یافتگی، تلاشهای روزافزونی را از خود نشان داده‌اند. آنها سعی کرده‌اند علم و عمل خود را با بهره‌گیری دقیق از منابع انسانی و مادی در دسترس، صرف طرح و برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی کنند.

یکی از جمله تلاشهای کشورهای مزبور، ایجاد و گسترش تشکلهای تعاونی است. این کشورها عموماً مصمم شده‌اند که از «نهضت تعاونی» به منزله یک جریان اقتصادی - اجتماعی پیشرو، برای توسعه ملی خود بهره کافی را ببرند.

در همین راستا، کشور ما نیز به ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی رشد و توسعه این نهضت مردمی را بیش از پیش مورد توجه قرار داده است. به طوری که هم اکنون در نتیجه تلاشهای انجام شده، انواع شرکت‌های تعاونی در سطح کشور گسترش فراوان یافته‌اند و مردم ارتباط روز افزون و تنگاتنگی با این تعاونی‌ها دارند.

نکات یاد شده مؤید آن است که نهضت تعاونی به مثابه یک منبع مطمئن و مورد اعتماد برای مرتفع ساختن نیازهای اساسی مردم جای خود را در عرصه فعالیتها و جریانهای توسعه اقتصادی - اجتماعی ممالک جهان به خوبی باز کرده است و آهنگ شتابان پیشرفت و گسترش آن هنوز هم با سرعت معتنا بیهی ادامه دارد ...

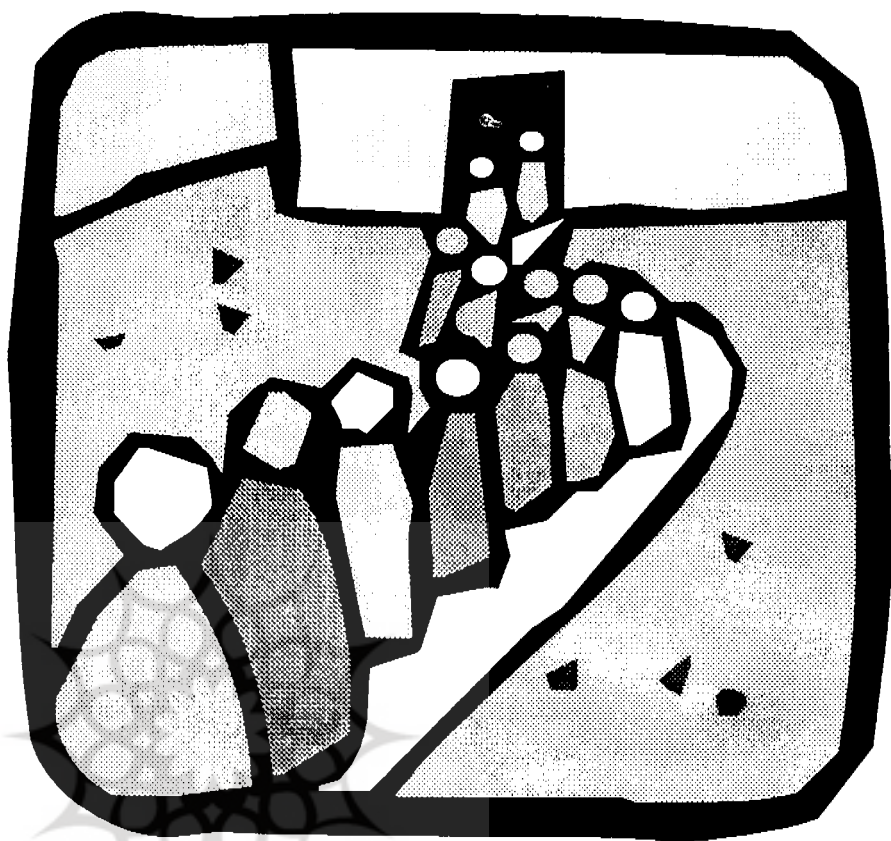
اما، نکته‌ای که نیاز به تأمل عمیق‌تر و بیشتر دارد، این است که:

- چرا نهضت تعاونی در عرصه اقتصاد بین الملل جریانی پیشتاز است؟

- چرا نهضت تعاونی از گذشته تا امروز مورد اقبال همه جوامع بشری قرار گرفته است؟

- چرا رشد و توسعه این نهضت مداوماً مورد نظر دولتمردان کشورهای مختلف قرار می‌گیرد؟

- ... و بالاخره چرا نهضت تعاونی تبدیل به

چرا نهضت تعاونی، یک

جریان جهانی

پیشتاز است؟! ...

• از: مهندس محمد رضا عباسی

نهضت تعاونی اگر ماندگار و پیشتاز است به اصول ممتاز و ارزشمند آن بر می‌گردد که یکی از این اصول تطابق ذات نهضت تعاونی با سرشت اجتماعی نسل بشر است و نکته مهم‌تر آن است که نهضت تعاونی راهکار بی‌بدیل و مناسبی برای نایل ساختن انسان به زندگی اجتماعی در دست دارد. این راهکار مناسب که زمینه اتصال انسان را به ذات خدادادیش هموار می‌سازد، همانا ایجاد و گسترش شرکت‌های تعاونی است.

یک جریان جهانی اقتصادی - اجتماعی بالنده شده است؟

برای پاسخ به این گونه سئوالات، باید پیرامون اصول و فلسفه تعاون تفحص بیشتری نمود. در این باره، اگر کنکاشی هر چند مختصر بر نهضت تعاونی داشته باشیم، پی خواهیم برد که این نهضت صرفاً یک مکتب یا جریان اقتصادی نیست.

نهضت تعاون مقدم بر اقتصاد، هدفهای اجتماعی را مورد نظر قرار داده است. نهضت جهانی تعاون در نظر دارد با ایجاد تشکلهای اجتماعی هدفمند و سازمان یافته، توده‌های مردم را از بندگی اقتصاد معیشت رهایی بخشد. به دیگر سخن، نهضت تعاونی بر آن است توسعه اقتصادی و توسعه اجتماعی را یک جا برای ملل جهان به ارمغان آورد.

فلسفه تعاون به خوبی تبیین نموده است که توسعه اجتماعی نباید فدای توسعه اقتصادی شود. انسان صرفاً زاده نشده است که در پی کسب و تحصیل مادیات و کسب معاش باشد و نیز در چنگال معیشت و مادیات جان سپرد.

با این اوصاف باید دید که برای رهایی انسان از دام اقتصاد و تحقق هدفهای مزبور، نهضت تعاونی از کدام اصول و قاعده سود جست است که به خوبی از عهده مسئولیت‌های خود بر آمده است. چگونه این اصول و قواعد را به کار گرفته است که این چنین در عرصه گیتی محبوب شده و در بین جریانهای اقتصادی - اجتماعی که تاکنون جوامع بشری به خود دیده‌اند، چنین ریشه‌ای و عمیق پیشتازی نماید.

راز پیشتازی نهضت تعاونی

برای موفقیت نهضت تعاونی در سطوح

ملی و بین‌المللی علل بی‌شماری را می‌توان پیش بینی نمود. اگر این علل و دلایل را در یک فهرست طبقه بندی کنیم، در خواهیم یافت که بیشتر آنها می‌توانند در زیر چتر یک علت اصلی و غایی جمع شوند. بنابراین برای جلوگیری از اطاله کلام در ذیل به برخی عوامل مؤثر در موفقیت نهضت

تعاونی که جنبه عام و کلی دارند، اشاره می‌شود:

۱- نهضت تعاونی: مکتب اجتماعی

هر چند از گذشته‌های دور و اعماق تاریخ زندگی بشر به عصر کنونی نزدیکتر می‌شویم، این واقعیت را بهتر درک خواهیم کرد که «انسان» روز به روز رشته «روابط اجتماعی» خود را با جامعه از هم گسست و جریان زندگی خود را به سوی «تنها زیستن» تنظیم و محدود ساخته است!

جامعه شناسان و اندیشمندان دلایل بروز گرایش انسانها را به «تنهایی» به عوامل مختلفی نسبت می‌دهند. اما در عین حال غالب آنها معتقدند بروز این رخداد مایوس کننده به ورود «فن آوری و ماشین» به عرصه زندگی او بر می‌گردد. به بیان دیگر ماشین سبب شده است، ساختار اجتماعی جوامع به سوی «زندگی فردی» تغییر یافته و متحول شود. (به ویژه در کشورهای صنعتی)، انسانها ترجیح می‌دهند برای کسب آرامش و رفاه از «جمع» دوری گزیده و تلاش وافر «فردی» را

از راهکارهای مناسب رفتار «فردگرایانه» را به سوی رفتار «جامعه گرایانه» هدایت نمایند تا بدین وسیله به توسعه اجتماعی نایل شوند.

نهضت تعاونی به این دلیل پیشتاز در عرصه ملی و بین‌المللی است که این نقیصه اجتماعی را به خوبی برای مردم و جوامع آگاه حل کرده است.

نهضت تعاونی فی‌الذات بر اساس تجمع انسانها و ارتباط توسعه یافته در بین آنان ماهیت وجودی به خود می‌گیرد. زیرا هیچ‌گاه نمی‌توان یک «واحد تعاونی» یک نفره را متصور شد. به دیگر سخن، کلید واژگان نهضت تعاونی، یعنی مفاهیم و واژه‌هایی مانند: تجمع، تشکل، گروه، تشریک، مساعی، همیاری، مشارکت، دموکراسی، همکاری، برابری، تصمیم‌گیری، برادری، رهبری و ... همه ماهیتی اجتماعی و جمع گرایانه دارند.

بنابراین کلید واژگان نهضت تعاونی دلالت بر ماهیت «جمع‌گرایی» این نهضت داشته و نشان دهنده آن است که نهضت

نکته قابل تأمل آن است که اقتصاد تعاونی به موجب خصیصه‌های ممتاز اجتماعی

اقتصادی به ویژه در سطوح ملی و بین‌المللی به شدت، عمیقاً و صادقانه از

سوی تعاونگران بالفعل و بالقوه که همانا توده‌های گسترده مردم هستند، حمایت

و پشتیبانی شده است و هنوز هم این پشتیبانی صادقانه ادامه دارد و این رمز

موفقیت و پیشتازی نهضت تعاونی در صحنه جهانی است.

جایگزین تلاش «گروهی» سازند. نکته جالب این است که انسان تنها امروز هر چند برای نیل به رفاه و آرامش مطلوب، بیشتر تلاش می‌کند، «تنهاتر» شده و در دگرذیسی زندگی فردی بیشتر فرو می‌غلطد.

نقیصه «تنها زیستن» در هر جامعه در واقع از نشانه‌های عدم تحقق «توسعه اجتماعی» است. زیرا در یک جامعه توسعه یافته، روابط اجتماعی نیز قانداً باید توسعه یافته باشد. از این رو، مردم و دولت در این گونه جوامع می‌بایست دست به دست هم داده و مصمم شوند که با استفاده

جهانی تعاون سعی در برقراری و توسعه روابط اجتماعی دارد.

هر تشکل تعاونی در واقع سرآغازی برای توسعه زندگی اجتماعی و متحول نمودن نقشهای اجتماعی در جهت ایجاد و تعمیق روابط هر فرد با سایر افراد جامعه است. از این رو، تشکلهای تعاونی انسان را از «فردگرایی» به سوی «زندگی اجتماعی» سوق می‌دهند و کانونهایی برای زندگی و فعالیت جمع محسوب می‌شوند.

با توجه به این مطالب، نهضت تعاونی اگر ماندگار و پیشتاز است به اصول ممتاز

در هر جامعه‌ای نهضت تعاونی مناسبات اجتماعی را به سوی تحقق عدالت، برابری، مشارکت، همکاری و ... تغییر می‌دهد. به دیگر سخن، این نهضت گروه‌های اجتماعی را که به تشکلهای تعاونی پیوسته‌اند از رفتارهای متفرق و گسسته باز می‌دارد و آنان را به سوی وحدت، یکپارچگی و پیوستگی اجتماعی تشویق و ترغیب می‌کند.

و ارزشمند آن بر می‌گردد که یکی از این اصول تطابق ذات نهضت تعاونی با سرشت اجتماعی نسل بشر است و نکته مهم‌تر آن است که نهضت تعاونی راهکار بی‌بدیل و مناسبی برای نایل ساختن انسان به زندگی اجتماعی در دست دارد. این راهکار مناسب که زمینه اتصال انسان را به ذات خدادادیش هموار می‌سازد، همانا ایجاد و گسترش شرکتهای تعاونی است.

شرکتهای تعاونی معابر ارزشمند و مؤثری هستند که مردم را به دور هم جمع می‌کنند و از طریق برقراری ارتباط اجتماعی عمیق و توسعه یافته در بین آنان، تبدیل به یک پایگاه اجتماعی پویا می‌گردند. بدون شک نهضت تعاونی به دلیل این خصلت اجتماعی است که تبدیل به یک جریان جهانی شده است و درست به همین دلیل است که تاکنون هیچ کدام از نهضتها و جریانهای اجتماعی - اقتصادی رقیب آن نتوانسته‌اند با وی رقابتی شانه به شانه داشته باشند و آسیب جدی به آن وارد سازند.

۲- نهضت تعاونی: مکتب عدالت اجتماعی

«تعاون» نهضتی هدفمند است. هدف آن نیز قبل از آن که بنیان و شالوده‌های «اقتصادی» باشد، یک هدف «اجتماعی» است. به دیگر سخن، نهضت تعاونی هدف و مقصد خود را بر رهایی توده‌های مردم از قید و بندهای اقتصاد هرج و مرج طلب، انحصاری و منفعت پرست استوار ساخته است.

هدف غایی تعاون آن است که بشر را با عبور دادن از معابر اقتصادی به درجات متعالی فردی و اجتماعی نایل سازد. بنابراین نهضت تعاونی را می‌توان شیوه‌ای مؤثر و نظام یافته برای ایجاد، تقویت و گسترش یک دگرگونی، تغییر یا اصلاحات اجتماعی قلمداد نمود. تغییر و دگرگونی به

این معنا که توده‌های مردم را از سکون و آرامش غفلت‌آمیز و غرق شدن در مسائل اقتصادی و سودجویی مادی به سوی تشریک مساعی، همیاری و انسجام اجتماعی سوق می‌دهد و از «اقتصاد» به مثابه یک پل مناسب برای نایل به این هدف سود می‌جوید.

بر خلاف اقتصاد سرمایه داری که شالوده خود را بر سودآوری و کسب بی‌چون و چرای منافع، گذاشته است و نیز بر خلاف اقتصاد دولتی که اساس را بر تمرکز قدرت و ثروت گذاشته است و از اقتصاد به مثابه ابزاری برای اجرای سیاستها و مقاصد خود بهره برداری می‌کند، اقتصاد تعاونی پایه و اساس را بر کمک به ارتقاء زندگی اعضا و خدمت خالصانه و صادقانه به مردم (با کمک خود آنان) سمت و سو داده است.

اقتصاد تعاونی خود را از منفعت‌طلبی، سودجویی، استثمار و فرامین دیکته شده اقتصاد سرمایه داری و دولتی منزله ساخته است. اقتصاد تعاونی مرز «خدمت» و «منفعت» را برای مردم دقیقاً از همدیگر تفکیک ساخته است. این نقطه در واقع «نقطه طلایی» شروع تعارض اقتصاد تعاونی علیه اقتصاد سرمایه داری است. یعنی اقتصاد سرمایه داری «منفعت طلبی» را مقدم بر «خدمت» می‌داند و «خدمت» را مقدم بر «خدمت به مردم» دانسته است. حال آن که در نقطه مقابل آن، اقتصاد تعاونی هدف اختصاصی و اصلی فعالیت‌های خود را در جنبه «خدمت به مردم» سر و سامان داده است. از همین رو است که نهضت تعاونی به نهضتی «اجتماعی - اقتصادی» اشتهار یافته است و غالب اندیشمندان سرشت و ذات آن را معارض و مخالف اقتصاد سرمایه داری تشخیص داده‌اند.

مطالعه و بررسی تاریخ نهضت تعاونی

در بیشتر کشورهای جهان نشان می‌دهد که به موجب وجود تعارض و اختلاف ریشه‌ای که بین اقتصاد تعاونی و اقتصاد سرمایه داری وجود دارد، این دو نظام رقیب یکدیگر تصور شده است. به طوری که همواره اقتصاد سرمایه داری به انحاء متعدد و گوناگون کوشش کرده است رقیب خود یعنی اقتصاد تعاونی را مورد اذیت و آزار قرار داده و آن را از گستره اقتصاد در سطوح ملی و بین‌المللی خارج سازد. به دیگر سخن در این کشورها آشکار و نهان اقتصاد سرمایه داری نسبت به اقتصاد تعاونی خصومت ورزیده است در هر یک از جوامع چنان چه حمایت دولتها از اقتصاد تعاونی بیشتر و آشکارتر شده است، این خصومت پنهان ولی شدیدتر شده است. اما اگر حمایت دولتها کمتر بوده است، خصومت رنگ آشکارتری به خود گرفته است. با این وجود و در هر صورت اقتصاد سرمایه داری همیشه بر آن بوده است اقتصاد تعاونی را به مرزهای شکست هدایت کند و از شدت حمله‌های خود هرگز نکاسته است.

در این میان، نکته قابل تأمل آن است که اقتصاد تعاونی به موجب خصلتهای ممتاز اجتماعی - اقتصادی به ویژه در سطوح ملی و بین‌المللی به شدت، عمیقاً و صادقانه از سوی تعاونگران بالفعل و بالقوه که همانا توده‌های گسترده مردم هستند، حمایت و پشتیبانی شده است و هنوز هم این پشتیبانی صادقانه ادامه دارد و این رمز موفقیت و پیشتان نهضت تعاونی در صحنه جهانی است.

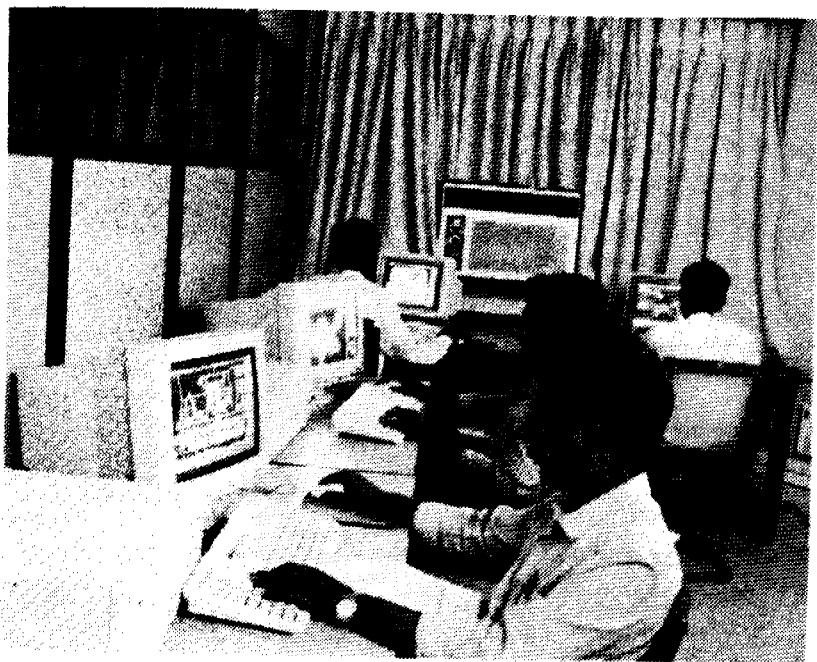
از سویی دیگر، ارمغانهای اقتصاد تعاونی به موجب سادگی و مطلوبیت‌های فراوانی که برای همه مردم دارد، در کشاکش این رقابت ناخواسته و کینه توزانه، حمایت مردم و برخی از دولتهای

اراده کرده‌اند در عرصه فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی، یگانگی و وحدت را به نمایش گذارند. آنان دست در دست همدیگر نهاده تا با همیاری و بدون تعرض به منافع سایر مردم و جامعه، از منابع مادی و معنوی خود حداکثر بهره برداری را به عمل آورند و در فرآیند زندگی، خود و خانواده‌شان از استقلال اقتصادی نسبی برخوردار شوند.

شرکتهای تعاونی، «مراکز قدرت» مردم در هر جامعه‌اند. مردمی که با استفاده از مناسبات و ارتباطات پویا و متعالی اجتماعی بر آن شده‌اند بار مسئولیت اقتصادی زندگی خود را به دوش دیگران نیندازند. آنان تصمیم گرفته‌اند که این مسئولیت را از دوش دولت و ملت و جامعه خویش و حتی جامعه جهانی بردارند و این بار سنگین را با کمک و مساعدت گروهی خود و همراهانشان و نیز استمداد از اصول و فلسفه مرفقی نهضت تعاونی به سر منزل مقصود برسانند. در این راه پر مخاطره، عزم خود را جزم کرده‌اند که برای نیل به رفاه نسبی نیز از جاده عدل و انصاف خارج نشوند و به کسی تعرض ننمایند.

به این ترتیب، می‌توان شرکتهای تعاونی را نهادهایی اجتماعی قلمداد نمود. یعنی اگر چه اعضای آنها بهانه‌های اقتصادی دور هم جمع شده‌اند، اما هیچ‌گاه فقط منافع اقتصادی و مادی را هدف غایی خود رقم نزنده‌اند. در این راستا، گفتنی است که با وجود این که شرکتهای تعاونی، دارای تشکیلات اقتصادی خاص خود هستند، اما وجه غالب اهداف، برنامه‌ها و موضوع فعالیت‌های این تشکیلات جنبه‌های «اجتماعی» و «مردمی» به خود گرفته است نه وجوه اقتصادی.

با این اوصاف، شرکتهای تعاونی از اقبال عمومی برخوردار شده‌اند و هیچ‌یک از اعضای آنها و نیز سایر مردم عدالت‌جو و معتقد به آرمانهای مکتب تعاون اجازه نداده‌اند که صاحبان سرمایه و رهبران اقتصاد سرمایه داری آنان را از ادامه راهشان باز دارند. اگر شرکتهای تعاونی از این گونه انسانهای معتقد و مصمم تهی

تأمین می‌کند و همه کارها را به دست بسا کفایت آنان می‌سپارد.

با این وصف، نهضت تعاونی، پایه‌های حیات، دوام، ترقی و پیشرفت خود را بر دوش مردم استوار ساخته است و بدون شک چنین نهضتی همانند سایر نهضت‌های مردمی و اجتماعی اساساً در هر شرایطی با شکست مواجه نخواهد شد.

اقتصاد تعاونی ریشه‌های عمیق و گسترده در اراده، همت و «خودآگاهی» توده‌های مردم برای بسط و گسترش عدل و انصاف دارد و از این رو، اصل و فرع و متای ارزشمند آن تنها «مردم» است و نمود بارز و بیرونی این مسئله در بروز و گسترش «شرکتهای تعاونی» هویدا می‌شود. در واقع شرکتهای تعاونی ریشه‌های نهضت تعاونی در اعماق ساختار اجتماعی - اقتصادی یک جامعه است که تجمع گاه مردم مدافع اقتصاد تعاونی است.

برخی، شرکتهای تعاونی را بنگاههای اقتصادی می‌پندارند و برخی دیگر آنها را مقر انسانهای محروم، فقیر و تهیدست انگاشته‌اند. این در حالی است که هر شرکت تعاونی، «اجتماعی» از انسانهایی است که

عدالتخواه را با خود به همراه داشته و عواقب منحوس این رقابت خصمانه را به سود اقتصاد تعاونی تقلیل داده و یا متوقف ساخته است.

به طور کلی با جرأت می‌توان بیان کرد که اگر حمایت‌های مردمی و دولتها و نیز به ویژه ذات و سرشت پاک و منصف اقتصاد تعاونی وجود نداشت، یقیناً اقتصاد سرمایه داری موفق شده بود همانند مانع محکمی بر سر راه نهضت تعاونی قرار گرفته و آن را از بزرگراه رقابت، پیشرفت و توسعه حذف و خارج سازد.

۳- نهضت تعاونی: مکتب مردمی

نهضت تعاونی یک نهضت «مردم سالار» است. به دیگر سخن در این نهضت، سرمایه و منابع اصلی «مردم» هستند نه «منابع مالی و مادی». از این رو، محیط تعاونی‌ها به نحوی بارز و ریشه‌ای مستعد پیروزی «انسان» بر «سرمایه مادی» است. به علاوه، این نشان دهنده آن است که توده‌های مردم صاحبان اصلی «نهضت تعاونی» هستند. به عبارتی روشن‌تر، نهضت جهانی تعاون، جان مایه خود را از توده‌های صادق، اصیل و مشارکت‌جو

می‌بود تاکنون دوام و قوام خود را از دست داده بودند و شاید در روزگار کنونی اثری از آنها و این همه پیشرفت جهانگیر نهضت تعاونی وجود نمی‌داشت.

۴- نهضت تعاونی: مکتب دموکراسی

این یک اصل مسلم و تجربه شده است که هیچ فرد یا جریان اجتماعی خودمدار، مستبد و خودخواهی عمر طولانی ندارد. افراد یا جریانهای اجتماعی «خودکامه» همواره در سرآشینی نزول و در لبه پرتگاه سقوط قرار دارند و با کوچکترین ضربه‌ای سقوط کرده و مضمحل می‌شوند.

راز ماندگاری، دوام و پیشتازی نهضت تعاونی آن است که سرشت و ایدئولوژی آن با مساوات، آزاد منشی و دموکراسی عجین بوده و اساس خود را بر آن استوار ساخته است. به عبارتی دیگر، نهضت تعاونی محکم و پا برجای رأی به اصل آزادی و احترام به آراء و عقاید مردم در چارچوب اصول پیشرفته اجتماعی داده است. این مکتب برای برقراری اصل دموکراسی و پویایی آن از هیچ کوششی دریغ نورزیده است و همواره بر اجرای آن از سوی تعاونگران پافشاری نموده است. نهضت تعاونی در نخستین گام، برای نیل به اهداف و مقاصد خود که همانا برآیند آن خدمت صادقانه به توده‌های اجتماعی است، عبور از جاده دموکراسی و آزادی انتخاب را در منشور درخشان خود صریحاً بیان کرده است و اجرای منطقی آن را به همگان با روشنی و قاطعیت اعلام نموده است. با این وصف، یکی از ممتازترین اصول متعالی اقتصاد تعاونی، مبتنی بودن آن بر اصول دموکراسی است.

هر تشکل و نهادی تنها زمانی می‌تواند عنوان و ماهیت تعاونی به خود گیرد که در مناسبات و ارتباطات اجتماعی - اقتصادی چه از جنبه‌های درونی یا بیرونی و چه از جنبه‌های روابط میان فردی یا میان گروهی، احترام به رأی و نظر افراد را به مثابه یک اصل خدشه‌ناپذیر مورد قبول و پذیرش قرار دهد و عملاً این اصل بی‌همتا را به اجرا گذارد.

یکی از دلایل دوام تاریخی، پیشتازی و توسعه روز افزون نهضت تعاونی در تاریخ بشری آن است که یکایک افراد و گروههای اجتماعی عضو و پیروان این مکتب، انگیزه دفاع از آن را دارند. دلیل این امر نیز آن است که افراد و گروههای مزبور، نهضت تعاونی را میدانی بان، وسیع و آزاد برای ابراز عقیده و نظر خویش می‌دانند. این نکته موجب شده است که برای حمایت و دفاع از نهضت تعاونی تشویق و ترغیب شده، دارای انگیزه نسبتاً قوی باشند.

اینک تعاونگران با چشیدن مزایای دموکراسی در فعالیتهای اجتماعی - اقتصادی مکتب تعاون، به این خودآگاهی نایل شده‌اند که وظیفه دارند این دموکراسی و آزادی را دقیقاً حراست کنند و به شیوه‌ای منطقی آن را نیز عملاً به کار گیرند. زیرا در سایه این تلاش است که می‌توانند امیدوارانه آینده‌ای روشن و درخشان را برای خود و همراهان تعاونگر خویش تنظیم و تثبیت سازند.

از سویی دیگر، نهضت تعاونی خود محیطی مساعد برای پرورش و رشد انسانها است. یک جنبه اساسی این محیط پرورشی، تشویق، ترغیب و پرورش خوی و خصلتهای تعاونگران برای پذیرش و اجرای اصل دموکراسی و احترام به دیگران است. در این محیط اگر فردی این اصل و قاعده را رعایت نکند، قطعاً از سوی سایر افراد مورد سرزنش قرار خواهد گرفت.

۵- نهضت تعاونی: مکتب جهانشمول

نهضت تعاونی مکتبی غیر اختصاصی است. دارای خصلت و ماهیت عام و فراگیر بوده و هنوز هم پس از سالیان دراز این ویژگی مثبت و ارزنده آن پا برجا مانده است. به دیگر سخن، نهضت تعاونی از بدو پیدایش و تولد خود را برای گروه، رنگ، نژاد، جنسیت و جغرافیای خاصی تعریف و محدود نساخته است.

نهضت تعاونی به موجب آن که با سرشت و نهاد انسانها سازگاری تنگاتنگ دارد، ماهیتی عمومی و جهانی خواهد داشت. یعنی همه انسانها با هر نژاد، عقیده،

رنگ، جنسیت و شرایطی که دارند، می‌توانند به این نهضت بپیوندند و از مواهب و نعمتهای آن بهره برداری کنند. بنابراین انسانهای این کره خاکی در صورت مساعد ساختن شرایط محیطی برای آنان حق دارند و می‌توانند در صورت تمایل به عضویت این نهضت درآیند.

با توجه به مطالب یاد شده است که نهضت تعاونی تبدیل به یکی از محدود مکاتب و نهضتهای عام، فراگیر و بین‌المللی شده است. این نهضت همه مردم جهان را دعوت به انصاف، برابری، برادری و استقلال اقتصادی می‌کند و هیچ گروه اجتماعی، ملت، قوم و نژادی نمی‌توانند این نهضت را صرفاً متعلق به خود بدانند و یا به نحوی در انحصار خود در آورند و یا این که ادعای برتری و تسلط بر دیگران را داشته باشند.

نهضت تعاونی که خود را مربوط به همه ملل دنیا می‌داند، در طول تاریخ حیات خود با هر گونه برتری‌طلبی و تبعیض مبارزه جدی داشته است. ضمن آن که اساس این نهضت بر حفظ و گسترش استقلال ملی، گروهی و توسعه شخصیت فردی و اجتماعی اعضای خود است و بر آن نیز اهتمام فراوان ورزیده است.

به این ترتیب مشخص می‌شود که نهضت تعاونی یک نهضت «جهانشمول» و «فراملیتی» است. این امر گوه‌ری است که از آغاز تاکنون بر تارک نهضت تعاونی درخشیده است و در جهان پیچیده و پر تلاطم امروز نیز به نحوی خیره‌کننده‌تر می‌درخشد.

نهضت تعاونی سازوکار، ابزار و محملهای لازم برای بین‌المللی بودن و ماندن را با دوراندیشی کامل تنظیم و پیش بینی کرده است و با اقتدار کامل آن را تاکنون نیز حفظ کرده است. یکی از این ساز و کارها داشتن سازمانی با ساختار و اهداف بین‌المللی تحت عنوان «اتحادیه بین‌المللی تعاون» است.

تشکیلات اتحادیه بین‌المللی تعاون با ایجاد و توسعه تشکیلات در سطوح ملی و

منطقه‌ای تا قلب جوامع مختلف جهان رسوخ کرده است و شرایطی را فراهم ساخته است که با تشکیلات این اتحادیه پیوند اساسی داشته باشند.

سازماندهی یکسان فعالیتها با وحدت رویه و همسو سازی پذیری و کردار تعاونگران از ارمانهای تشکیلات و سازمان بین‌المللی نهضت تعاونی است. اتحادیه بین‌المللی تعاون و اتحادیه‌های ملی و منطقه‌ای، زنجیره‌های تشکیلات نهضت جهانی تعاون هستند که فعالیت سازمانهای تعاونی هر کشور را نظم منطقی بخشیده و به ویژه به آنها بعدی جهانی و فراملیتی اعطاء نموده است.

اتحادیه بین‌المللی تعاون یک سازمان مطالعاتی و پژوهشی نیز هست. این اتحادیه در ابعاد گوناگون تعاون اعم از الگوها، روشها، رویه‌ها، کارکردها و نیز کاربری هر یک در فرآیند توسعه و گسترش تعاون در جوامع، پژوهشها و مطالعات فراوانی انجام داده است.

نکته جالب و قابل اهمیت دیگر آن است که اتحادیه بین‌المللی تعاون از بدو پیدایش تاکنون مصمم و محکم راه خود را ادامه داده است و بحرانها و تحولات اجتماعی و اقتصادی در جهان نتوانسته است در مقایسه با سازمانهای بین‌المللی دیگر، هیچ گونه آسیبی به آن وارد سازد. زیرا از آغاز پیدایش تاکنون نام این اتحادیه عوض نشده است. در هیچ برهه تاریخی از خود تزلزل نشان نداده و منحل نیز نشده است. در همه بحرانها و از جمله بحرانهای ناشی از جنگ جهانی انسجام و سازمان خود را به نحوی مطلوب حفظ کرده است و هنوز هم حیات پویای خود را به طوری مؤثر ادامه می‌دهد.

۶- نهضت تعاونی: مکتب آموزش

نهضت تعاونی از ابتدا تاکنون تمامی فعالیتها را با بهره‌جستن از «آموزش» آغاز و ختم نموده است. به طوری که قریب به اکثریت اندیشمندان معتقدند که نهضت تعاونی کار خود را با آموزش شروع نموده و به آن تداوم بخشیده است. در واقع از تفکر اولیه تا روزگار کنونی، نهضت تعاونی و

آموزش همواره بر هم تأثیر گذار بوده و از هم تأثیر پذیری داشته‌اند. بنابراین بین این دو رویکرد یک ارتباط متقابل و متعامل همیشگی وجود دارد.

ادبیات نهضت تعاونی در اکثر قریب به اتفاق ممالک جهان حاکی از آن است که تشکلهای واقعی و پایدار تعاونی در هر جامعه، نتیجه فعالیتهای آموزشی در سطوح مختلف آن جامعه بوده است و سهم اساسی و عمده علاقمندی، گرایش و وفاداری چشمگیر مردم جهان به نهضت تعاونی ناشی از همین آموزشهای اصیل و مداوم بوده است. اما در این میان یک نکته اصلی به عنوان امتیاز ارزشمند، پایداری و پیشتازی نهضت جهانی تعاون به چشم می‌خورد و آن این نکته است که نهضت

دقیق‌تر نهاد خانواده بوده است. این امر هم ناشی از اجرای فرامین روشنی ساز و آگاهی بخش آموزشهای سازمان یافته و هدفمند نهضت تعاونی می‌باشد. آموزش تعاون است که موجب ایجاد گرایش مثبت و علاقمندانه در مردم برای پیوستن به نهضت تعاونی می‌شود و آنان را آگاه و مصمم می‌سازد تا از اصول راهی بخش دفاع کنند.

نهضت تعاونی با مدد گرفتن از آموزش، محیط و شرایط را به گونه‌ای آماده ساخته است که مردم دنیا از هر رنگ و قومی که باشند به شیوه‌های عقلانی و منطقی از «تعاون پذیری»، «تعاون اندیشی» و «تعاونگری» استقبال کنند. از سوی دیگر می‌توان گفت «که مردم بر اثر اجرای

قیصه «تنها زیستن» در هر جامعه در واقع از نشانه‌های عدم تحقق توسعه اجتماعی» است. زیرا در یک جامعه توسعه یافته، روابط اجتماعی نیز قانداً باید توسعه یافته باشد. از این رو، مردم و دولت در این گونه جوامع می‌بایست دست به دست هم داده و مصمم شوند که با استفاده از راهکارهای مناسب رفتار «فردگرایانه» را به سوی رفتار «جامعه‌گرایانه» هدایت نمایند تا بدین وسیله به توسعه اجتماعی نایل شوند.

آموزشهای تعاون بوده است که تبدیل به گروهها و تشکلهای «هم اندیش» شده‌اند تا در عرصه فعالیتهای اجتماعی - اقتصادی خویش، الگوهای متعدد «تعاونی» را به مثابه یک راهکار برتر انتخاب کنند و بدین وسیله به نهضت تعاونی به پیوندند.

مهم‌ترین خصیصه‌ای که به علت برخورداری مردم از آموزش مؤثر تعاون ناشی می‌شود، آن است که همه آنها به نحوی با دوام، عمیق و پایدار عملاً به پندار و کردار تعاونی وفادار می‌مانند و در عرصه فعالیتهای تعاونی‌ها روحیه مسئولیت پذیری، همکاری، مشارکت و رشد فضایل اخلاقی را به نحوی عاقلانه و منطقی به نمایش می‌گذارند. به علاوه در حیطه عضویت فعال در تشکلهای تعاونی، اصول

تعاونی آموزشهای خود را حتی تا اعماق خانواده‌ها توسعه و گسترش داده است.

سوق دادن و گسترش آموزش تا سطح نهاد خانواده به منزله یک واحد ساختاری بنیادی جمعیت هر جامعه، نقش تعیین کننده‌ای برای تداوم و توسعه نهضت تعاونی در جهان داشته است. این امر موجب شده که نهضت تعاونی شعاع تأثیر و میدان فعالیتهای خود را تا داخل منازل گسترش و توسعه دهد. همچنین رابطه خود را با افراد خانواده‌ها و به ویژه فرزندان آینده ساز جوامع، ناگسستنی سازد.

از آنجا که مردم منشأ پیدایش دو نهاد «خانواده» و «تعاون» هستند، می‌توان پیش بینی نمود که منشأ اساسی پیدایش، رشد و توسعه نهضت تعاونی، مردم و با نگاهی

و مبانی نهضت تعاونی را زیر پا نخواهند گذاشت.

با توجه به مطالب یاد شده، می‌توان یکی از معتبرترین رازهای ماندگاری، رشد، پیشرفت و پیشتازی نهضت تعاونی در جهان را بهره‌گیری صحیح و مستدام آن از آموزش دانست و همه جوامع به این نتیجه نائل شده‌اند که اگر بخواهند نهضت تعاونی را در جامعه خویش بالنده‌تر سازند، باید از آموزش تعاون در هر شرایط و در هر مکان و زمان بهره‌گیری مطلوب به عمل آورند.

۷- نهضت تعاونی: مکتب تحولات مثبت

در دنیای کنونی، اقتصاد تعاونی سهم قابل توجهی از اقتصاد ملی ممالک جهان و نیز اقتصاد بین‌المللی را به خود اختصاص داده است. این امر نشان از آن دارد که اقتصاد تعاونی پس از طی یک دوران تاریخی همچنان از مقبولیت جهانی برخوردار است. تا آنجا که اندیشمندان، اقتصاددانان و رهبران اجتماعی معتقدند که میزان پیشرفت و توسعه اقتصادی - اجتماعی هر جامعه با گسترش تشکلهای تعاونی آن جامعه هم پیوستگی کامل و مستقیم دارد.

اینک نهضت تعاونی وضعیت را به گونه‌ای رقم زده است که توده‌های مردم بیشتر کشورها برخوردار از نعمت تعاون را برای ارتقای رفاه اقتصادی خویش یک امتیاز تلقی می‌کنند. این امر مؤید آن است که مردم همه نقاط دنیا پیوستن به نهضت تعاونی را یک راهکار مناسب برای نیل به زندگی مطلوب‌تر تشخیص داده‌اند.

از دیدگاه برخی از تعاونگران راز موفقیت طولانی مدت نهضت تعاونی ناشی از تحولات مثبتی است که این نهضت در جوامع مختلف پدید آورده است.

نهضت تعاونی از آغاز تاکنون موجب بروز تحولات متعالی و ارزشمندی در جوامع انسانی شده است. مهم‌ترین آثار ناشی از این تحولات در بهبود و تعالی ساختار اجتماعی - اقتصادی گروههای اجتماعی جوامع مختلف متبلور گردیده و امواج مؤثر آن در تمامی کشورها رسوخ

**نهضت تعاونی به مثابه
یک منبع مطمئن و مورد
اعتماد برای مرتفع
ساختن نیازهای اساسی
مردم جای خود را در
عرصه فعالیتها و جریانهای
توسعه اقتصادی - اجتماعی
ممالک جهان به خوبی
باز کرده است و آهنگ
شتابان پیشرفت و گسترش
آن هنوز هم با سرعت
معتناهی ادامه دارد...**

کرده است.

در بین تحولات اقتصادی و اجتماعی که توسط نهضت تعاونی در عرصه جامعه اتفاق می‌افتد از سه تحول اساسی زیر می‌توان یاد کرد:

الف - تحول اجتماعی: در هر جامعه‌ای نهضت تعاونی مناسبات اجتماعی را به سوی تحقق عدالت، برابری، مشارکت، همکاری و ... تغییر می‌دهد. به دیگر سخن، این نهضت گروههای اجتماعی را که به تشکلهای تعاونی پیوسته‌اند از رفتارهای متفرق و گسسته باز می‌دارد و آنان را به سوی وحدت، یکپارچگی و پیوستگی اجتماعی تشویق و ترغیب می‌کند.

ب - تحول اقتصادی: در هر جامعه‌ای نهضت تعاونی، موازنه اقتصادی را به دلیل بسط و گسترش عدالت اقتصادی به سوی مردم تغییر می‌دهد. یعنی هر گروه اجتماعی که در ابعاد مختلف رفاه و آسایش زندگی از اقتصاد تعاونی بهره گرفته است، یقیناً به دلیل مزیتهایی که نصیب او شده، از انتخاب خود خوشنود و راضی است. این امر موجب گردیده در ابعاد کلان، مردم از اقتصاد

سرمایه داری و دولتی جدا شده و به اقتصاد تعاونی بپیوندند. به این ترتیب اقتصاد تعاونی، رشد و توسعه اقتصادی - اجتماعی ممالک را رونق می‌بخشد.

ج - تحول فرهنگی: نهضت تعاونی به دلیل همراه داشتن تحولات اقتصادی و اجتماعی مثبت و مفید و نیز داشتن ذات و سرشت ارزشمندی که تأکید بر برابری، عدالت گستری، عدم تبعیض، همکاری و اصلاح‌طلبی دارد، در واقع یک فرهنگ متعالی و ارزش اجتماعی والا است. بنابراین فرهنگ تعاون به مثابه یک ارزش و اعتقاد در رفتار و بینش گروههای اجتماعی پیرو این نهضت تبلور یافته است. به عبارتی بهتر تعاون و تعاونگری به منزله یک پدیده فرهنگی ناب در گسترده فرهنگ جوامع تثبیت و پایدار گردیده است.

نتیجه:

نهضت تعاونی یک نهضت پیشرو و پیشتاز در جهان امروز است. در طول تاریخ بشری جریانهای اجتماعی و اقتصادی متعددی در جهان طلوع کرده‌اند که در موارد بسیاری برخی از آنها زود یا دیر غروب کرده‌اند. نهضت تعاونی از جمله جریانهای اقتصادی - اجتماعی است که نه تنها غروب نکرده بلکه همواره به نحوی روز افزون رشد و توسعه اصیل داشته است.

این بالندگی نهضت تعاونی به عوامل متعددی بستگی دارد. اما علل اصلی آن را می‌توان به مواردی مانند: عدالت اقتصادی و اجتماعی، اصالت دادن به فعالیتهای گروهی، روحیه همکاری و مساعدت ممنوعان به هم دیگر، دموکراسی، مشارکت و ... نسبت داد که در این مقاله مختصراً به بعضی از آنها اشاره گردید. امید است بخش تعاونی کشورمان با بهره‌گیری از اصول و فلسفه نهضت جهانی تعاون، گامهای امید بخش و مؤثرتری را همانند گذشته برای گسترش هر چه بیشتر این جریان در بین مردم کشور بردارد و به این وسیله قله رفیع توسعه اجتماعی و اقتصادی را در بضاعت و سهم خویش به تسخیر مردم عزیز جامعه در آورد.